

ГАРАНТУВАННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Гудзь Людмила Вячеславівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного і муніципального права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Виборче законодавство, позбавлене належних гарантій виборчих прав, є не тільки недосконалим, але й негуманним, оскільки з одного боку породжує безпідставні очікування з боку учасників виборчого процесу, а з іншого – створює лише видимість демократії, прикриваючи авторитарний зміст виборчого процесу.

У науці конституційного права гарантії безпосередньої демократії в цілому, і в тому числі виборів, традиційно пов'язуються зі встановленням відповідальності, а також із застосуванням примусових санкцій щодо порушників конституційних норм і принципів, відповідних положень інших законодавчих актів, спрямованих на захист демократичних підвалин життя суспільства та держави [1, с. 328]. Незважаючи на це, проблема гарантій права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, права вільно обирати і бути обраними до органів державної влади залишається сьогодні малодослідженою [2, с. 140].

Поки що не існує єдиної точки зору щодо класифікації гарантій виборчих прав взагалі та всеукраїнського референдуму зокрема [3, с.39]. Проте заслуговують на увагу наукові позиції В. Погорілка, Н. Шукліної, В. Федоренка, І. Гузинець, О. Мельник, погляди яких на цю проблему збігаються. Реалізація виборчого права на практиці означає здійснення положень цілої системи різних за своєю юридичною природою норм, в яких можуть конкретизуватися зміст даного права, умови, порядок його використання, особливості застосування, реалізації, відновлення. До того ж законодавча норма матеріального права, яка передбачає суб'єктивне виборче право, у багатьох випадках реалізується через процесуальні норми, що забезпечують її дію.

Українське виборче законодавство містить досить значну кількість гарантій відновлювального характеру. Кожному громадянину гарантується право на оскарження в суді рішення дій чи бездіяльності всіх виборчих органів – від Центральної виборчої комісії до дільничної. З огляду на конституційне положення про те, що кожен має будь-якими засобами, не забороненими законом, захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, у власне виборчому законодавстві та в Цивільному процесуальному кодексі України передбачено паралельний порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності виборчих комісій, яким передбачено і судовий, і так званий «інстанційний» порядок розгляду виборчих спорів. Останній діє з метою контролю за діяльністю виборчих органів і передбачає право оскарження рішень виборчих комісій до вищих за рівнем комісій.

Однією з гарантій виборів, що має каральний характер, виступає встановлена законом юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства. У чинному законодавстві України поступово формується система юридичної відповідальності за скоєння виборчих правопорушень. На нашу думку, до системи юридичної відповідальності, залежно від ступеня громадської небезпеки порушення, належать конституційна, кримінальна, адміністративна та дисциплінарна відповідальність.

Зокрема, чинне виборче законодавство передбачає два види конституційно-правової відповідальності: попередження і скасування рішення про реєстрацію кандидата (списків кандидатів), результатів виборів тощо. Скасування рішення про реєстрацію є різновидом конституційної відповідальності [4, с.35–43].

В юридичній літературі існують різні точки зору щодо заходів конституційно-правової відповідальності, які використовуються у виборчому праві. Одні науковці, зокрема С. Князєв, розглядають їх у вузькому значенні і стверджують, що вони представлені головним чином скасуванням реєстрації кандидата (списків кандидата), а також результатів виборів [5, с.408–409]. Інші, зокрема І. Ігнатенко та О. Марцеляк, навпаки, дотримуються широкого

розуміння заходів конституційно-правової відповідальності і відносять до них також розформування виборчих комісій, відсторонення членів дільничних виборчих комісій від участі в роботі, якщо вони перешкоджають діяльності комісії чи здійсненню громадянином своїх виборчих прав, скасування незаконних рішень комісій [6, с.17–18; 7, с.31–32], або такі види санкцій за порушення виборчого законодавства, як попередження, відмова від реєстрації кандидата (кандидатів); скасування рішення про реєстрацію кандидата (кандидатів); визнання дільничною виборчою комісією голосування на виборчій дільниці недійсним; визнання окружною виборчою комісією голосування недійсним; визнання виборів недійсними; дострокове припинення повноважень виборчої комісії; дострокове припинення повноважень члена виборчої комісії.

До адміністративної відповідальності притягуються за здійснення публічних закликів або агітації за бойкотування виборів Президента України чи народного депутата, опублікування або поширення в інший спосіб неправдивих відомостей про кандидата в Президенти або депутати, агітацію «за» чи «проти» кандидата в день виборів, втручання в роботу виборчих комісій, що перешкоджає виконанню ними обов'язків, пов'язаних із реєстрацією кандидатів у Президенти України або депутати, підрахунком голосів чи визначенням результатів або підбиттям загальних підсумків виборів. Сучасні вимоги організації і проведення виборів в Україні вимагають значного розширення адміністративної юридичної відповідальності за порушення виборчих прав.

На нашу думку, доцільно запровадити адміністративну відповідальність за невиконання рішення виборчої комісії, ухваленого в межах її компетенції, порушення прав члена виборчої комісії, а також кандидата, його довіреної особи, уповноваженої особи політичної партії, виборчого блоку партій, офіційного спостерігача, представника засобу масової інформації.

У разі вчинення злочинів захист виборчих прав забезпечується й

кримінальним законодавством України. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого права, зокрема насильством, обманом, погрозами, підкупом або іншим чином; встановлена відповідальність за неправомірне використання виборчих бюлетенів, тобто видачу членом виборчої комісії бюлетеня особі, яка не внесена до списку виборців, або видачу виборцю виборчих бюлетенів (виборчого бюлетеня) замість інших виборців. Передбачена кримінальна відповідальність і за завідомо неправильний підрахунок голосів або завідомо неправильне оголошення результатів виборів, а також за підробку виборчих документів, тобто виготовлення виборчого документа невстановленого зразка чи виготовлення у спосіб, не передбачений законом, внесення до виборчого документа завідомо неправдивих відомостей або будь-яку іншу його підробку, а так само використання завідомо підробленого виборчого документа чи виготовленого у спосіб, не передбачений законом. Ще один вид злочину, що порушує право громадянина обирати, – це умисне порушення таємниці голосування під час проведення передбачених законом України виборів, вчинене членом виборчої комісії або іншою службовою особою з використанням влади чи службового становища.

Дисциплінарна відповідальність передбачена в разі порушення нормативно-правових приписів, що регулюють обов'язки сторін трудових відносин, спрямовані на забезпечення належного процесу праці під час організації і проведення виборів, а також за невиконання або неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків. Дисциплінарна відповідальність у процесі організації виборів може застосовуватися до всіх членів виборчих комісій та осіб, що залучаються до роботи в комісіях.

З огляду на вищевикладене можна зробити висновок, що обов'язок держави визнавати й забезпечувати основні права та свободи людини і громадянина знаходить своє юридичне вираження у вигляді встановлених гарантій.

Гарантії захисту виборчих прав громадян потребують подальшого

розвитку, насамперед заходи конституційно-правової відповідальності за порушення виборчого законодавства. За всіма видами виборів мають бути встановлені єдині підстави для винесення попередження і скасування рішення про реєстрацію кандидатів, а сам перелік таких підстав має бути чітким і повним.

Література:

1. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії України: проблеми теорії і практики (до 10-ї річниці незалежності України) / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 356 с.
2. Конституційне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В.Ф. Погорілка. 2-ге вид. Київ: Наукова думка, 2000. 734 с.
3. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации: учеб. для вузов / отв. ред. А.В. Иванченко. Москва: Норма, 1999. 856 с.
4. Шон Д. Т. Конституционная ответственность. *Государство и право*. 1995. № 7. С. 35–43.
5. Князев С. Д. Российское избирательное право: учеб. Владивосток: Изд-во ДВГУ, 2001. 448 с.
6. Игнатенко В. В. Правонарушения и юридическая ответственность в избирательном процессе. Иркутск: Ин-т законодательства и правовой политики, 2003. 186 с.
7. Марцеляк О. В. Місце ОВС у механізмі забезпечення основних прав громадян України. *Права людини в діяльності органів внутрішніх справ України*: матеріали наук.-практ. конф. Київ: Титул, 2006. С.10-12.